
Vrijedno djelo o povijesti Huma i Hercegovine

Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa „Hum i Hercegovina kroz povijest“, I.-II., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2011., str. 1625.

U organizaciji Hrvatskoga instituta za povijest u Zagrebu i Sveučilišta u Mostaru održan je 5. i 6. studenoga 2009. Međunarodni znanstveni skup *Hum i Hercegovina kroz povijest*. Skup je okupio velik broj znanstvenika i izlagača kako iz Hrvatske tako i iz Bosne i Hercegovine i drugih susjednih zemalja koji su dvodnevnom izlaganjem predstavili i posjetiteljima skupa približili povijest Huma i Hercegovine. Kao rezultat znanstvenoga skupa u prosincu 2011. izašao je zbornik radova u dvije knjige u kojemu su priloženi radovi 46 autora na više od 1620 stranica. U radovima znanstvenoga, stručnoga i preglednoga karaktera autori se bave crkvenim, političkim, društvenim, demografskim i kulturnim prilikama Huma i Hercegovine u razdoblju od pretpovijesnoga do modernoga doba. Svi radovi popraćeni su sažetcima na engleskome jeziku koje je preveo Edward Bosnar.

U prvoj knjizi zbornika na 866 stranica predstavljeni su radovi 26 autora koji se bave arheološkim, crkvenim, kulturnim i društvenim temama od ranoantičkoga do kraja turskoga razdoblja. Nekoliko je radova popraćeno i slikovnim priložima na kojima je prikazana bogata kulturna baština Huma.

Zbornik otvara uvod Ivica Lučića „Humaska zemlja Hercegovina“, koji donosi kratak prikaz povijesti Hercegovine, a Nino Raspudić umjesto predgovora donosi prilog „Stereotipi o Hercegovini i Hercegovcima“.

Slijede članci od kojih je prvi u nizu rad Boška Marijana „Protopovijesno doba u Hercegovini“ (str. 25. – 54.), u kojemu autor piše o zastupljenosti grčkomediteranskoga utjecaja u Hercegovini te fazama u razvoju protopovijesnoga doba. Anđelko Mijatović u radu „Kulturna baština u Tihaljini od prapovijesti do srednjega vijeka“ (str. 55. – 84.) na osnovi literature i terenskih istraživanja prikazuje materijalne ostatke na području Tihaljine. Pero Marijanović, Željko Raguž i Stanislav

Vukorep u radu „Moguće geološko-morfološke poveznice Hercegovine s povijesnim nazivom ‘Crvena Hrvatska’“ (str. 85. – 98.) pišu o geološko-morfološkoj poveznici Hercegovine s povijesnim imenom „Crvena“ i drugim toponimima u Hercegovini.

Radove s područja crkvene povijesti donose Ante Škegro, „Ranokršćanska crkvena organizacija s hercegovačkih prostora“ (str. 99. – 116.), Tomo Vukšić, „Biskupi koji su upravljali Katoličkom crkvom u Hercegovini“ (str. 117. – 132.), gdje autor donosi popis biskupa koji su upravljali Hercegovinom od starokršćanskoga doba do danas, te Vinicije B. Lupis, „Povijesni pregled Zahumske (Stonske) biskupije od početka do 1300. godine“ (str. 133. – 156.). Marinko Tomasović u članku „Crkvena arhitektura Huma – od kasnoantičke tradicije do srednjovjekovnih načela“ (str. 157. – 196.) donosi primjere srednjovjekovne arhitekture u Humu.

O povijesnome zemljopisu Hercegovine u djelima srednjovjekovnih pisaca raspravljaju Vladimir Sokol u radu „Gdje se nalazila Porfirogenetova Paganija i granica sa Zahumljem“ (str. 197. – 216.) i Mladen Ančić u članku „Ranosrednjovjekovni Neretvani ili Humljani – Tragom zabune koju je prouzročilo djelo *De administrando imperio*“ (str. 217. – 278.).

Priloge o srednjovjekovnim spomenicima donose Miroslav Palameta, „Kršćanska likovnost na stećcima“ (str. 279. – 330.) i Zdenko Žeravica, „Križevi kao simbol kršćanstva na srednjovjekovnim kamenim nadgrobnim spomenicima – mramori (tzv. stećci) u Konavlima“ (str. 331. – 402.). Marko Babić u članku „Prinos hercegovačkoj hagiotoonomastici“ (str. 403. – 432.) istražuje utjecaj kulta katoličkih svetaca na hercegovačku toponomastiku, a Milka Tica obrađuje nekropolu stećaka u selu Ledinac kod Gruda u članku „Ledinačka nekropola“ (str. 433. – 472.).

O konfesionalnim promjenama i njihovim razlikama u istočnome i zapadnome dijelu Huma razmatra Dijana Korać u članku naslovljenome „Religijske prilike u humskoj zemlji od XIII. stoljeća do pada pod osmansku vlast“ (str. 473. – 494.), a Hrvatinić u radu „Mučenici i sveci humske zemlje od XIV. do polovice XIX. stoljeća“ (str. 495. – 528.) između ostaloga donosi i kratke životopise 70-ak mučenika i Božjih ugodnika te datume blagdana ili spomendana.

O spomenicima srednjovjekovne pismenosti, ispravama humske kancelarije i stvaralaštvu na latinskome jeziku raspravljaju Marinka Šimić, „Pismenost u srednjovjekovnoj Hercegovini“ (str. 529. – 560.), Milko Brković, „Srednjovjekovna humska kancelarija“ (str. 561. – 600.), te Pavao Knezović – Šime Demo, „Latinitet u Hercegovini prije 1852. godine“ (str. 601. – 626.).

O gospodarskim prilikama raspravlja Radmilo Pekić – „Strani trgovci na području srednjovjekovne Hercegovine“ (str. 627. – 646.), a Esad Kurtović u članku „Seniori hercegovačkih Vlaha“ (str. 647. – 698.) razmatra vazalne odnose Vlaha i bosanskih vladara te istaknutih velmoža Pavlovića i Kosača.

Radove o padu Hercegovine pod Turke te društvenim i demografskim prilikama pod turskim gospodstvom donose Petar Vrankić, „Hercegovina zemlja od propasti Bosne do definitivnog pada pod Turke u svjetlu suvremenih bizantskih i osmanskih izvora“ (str. 697. – 742.), Dijana Pinjuh, „Položaj seljaka u Hercegovini u prvim stoljećima nakon turskoga osvajanja“ (str. 743. – 756.), Milenko Krešić, „Depopulacija jugoistočne Hercegovine izazvana turskim osvajanjem“ (str. 757. – 778.), i Robert Jolić, „Emigracije iz Hercegovine kroz povijest“ (str. 779. – 804.).

Prva knjiga završava dvama radovima filološkoga karaktera koje pišu Domagoj Vidović, „Razvoj hrvatskog sustava osobnih imena u istočnoj Hercegovini“ (str. 805. – 832.), i Radoslav Dodig, „Etnička, konfensionalna i regionalna imena i nadimci u Hercegovini XV.-XIX. st.“ (str. 833. – 866.).

Druga knjiga na više od 700 stranica donosi radove 19 autora u kojima se obrađuju prilike u Hercegovini tijekom XIX. i XX. stoljeća. Prvih nekoliko članaka bavi se tematikom političkih i društvenih zbivanja u Hercegovini tijekom austro-ugarskoga razdoblja. Prvi je članak Ivice Šarca „Hercegovina u razdoblju austro-ugarske uprave“ (str. 11. – 52.), dok Seka Brkljač u članku „Urbanizacija Hercegovine – demografski i privredni razvoj gradova od 1878. do 1941. godine“ (str. 53. – 88.) prati razvoj gradova od 1878. godine pa sve do početka Drugoga svjetskog rata. Zoran Grijak u članku „Analiza identitetskih odrednica bosanskih i hercegovačkih Hrvata u austro-ugarskom razdoblju“ (str. 89. – 132.) na

temelju arhivske građe analizira identitet bosansko-hercegovačkih Hrvata. Cjelina koja se odnosi na austro-ugarsko razdoblje završava zajedničkim člankom Šimuna Muse i Ilije Muse „Hrvatske političke novine u Mostaru na smjeni XIX. i XX. stoljeća“ (str. 133. – 148.).

Slijede radovi koji se odnose na političku i društvenu povijest Hrvata u Hercegovini između dvaju svjetskih ratova. Na temelju arhivske građe, tiska i literature o Hrvatima u istočnoj Hercegovini piše Zdravko Dizdar, članak je naslovljen „Položaj Hrvata u istočnoj Hercegovini između dvaju svjetskih ratova (1918.-1941.)“ (str. 195. – 240.). Jure Krišto u radu „Zaboravljeno mjesto: duvanjski kraj tijekom prve polovice XX. stoljeća“ (str. 241. – 294.) prikazuje povijest političkih zbivanja, djelatnost kulturnih društava i nekih pojedinaca duvanjskoga kraja. U članku naslovljenome „Hrvatska težačka stranka u političkom životu hercegovačkih hrvata-katolika (1919.-1923.)“ (str. 295. – 316.) Zlatko Matijević rekonstruira nastanak, djelovanje i nestanak spomenute stranke s osvrtom na izborne rezultate iz 1920. i 1923. godine. O početcima djelovanja Hrvatske republikanske seljačke stranke, izbornim uspjesima te odnosu s Hrvatskom težačkom strankom piše Ivica Glibušić u radu „Izborni uspjesi Hrvatske republikanske seljačke stranke na skupštinskim izborima 1923. u Mostarskoj oblasti“ (str. 317. – 344.).

O razdoblju između dvaju ratova pišu još i Zlatko Hasanbegović, „Hercegovački disidenti Jugoslavenske muslimanske organizacije u kraljevskoj diktaturi 1929.-1935.“ (str. 345. – 360.), Mario Jareb, „Prilozi za povijest Ustaške organizacije u Hercegovini i među Hercegovcima do travnja 1941.“ (str. 361. – 378.), Ivana Šubic, „Zagrebački tisak o Hercegovini između dvaju svjetskih ratova (1918.-1941.)“ (str. 379. – 410.).

O nacionalnoj svijesti i podrijetlu bunjevačkih Hrvata piše Josip Ivanović, „Mjesto i značaj Huma i Hercegovine u nacionalnoj svijesti bunjevačkih Hrvata“ (str. 411. – 424.). Slijedi članak Nikice Barića „Uloga Mostara kao točke za opskrbu Dalmacije nakon kapitulacije Kraljevine Italije u rujnu 1943. godine“ (str. 449. – 458.). Tomislav Jonjić na temelju objavljenih i neobjavljenih izvora utvrđuje okolnosti zločina koji se dogodio na Širokome Brijegu 1945. godine u članku naslovljenome „Pokolj

širokobrijeških franjevacu u kontekstu uspostave jugoslavenske komunističke vlasti“ (str. 459. – 490.).

Sljedeći niz obrađuje razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata do 1990. godine. Miroslav Akmadža: „Položaj Katoličke crkve u Hercegovini u prvim godinama komunističke vladavine“ (str. 491. – 508.), Vera Katz: „Nekoliko primjera ideološke upotrebe ‘narodnog prosvjećivanja’ u Hercegovini 1945.-1952.“ (str. 509. – 528.), Husnija Kamberović, „Mostarsko savjetovanje 1966. godine“ (str. 557. – 587.) i Ivica Lučić, „Jesen komunizma i Jugoslavije – Bosna i Hercegovina u zadnjem desetljeću komunističke Jugoslavije (1980.-1990.) s posebnim osvrtom na Hercegovinu“ (str. 589. – 628.).

Posljednji članak u zborniku jest članak autora Davora Marijana, „Djelovanje Jugoslavenske narodne armije u Hercegovini 1990.-1992.“ (str. 629. – 652.).

Druga je knjiga obogaćena s pet blokova slikovnih priloga, fotografija i karata koji prikazuju pojedina naselja s kraja XIX. i početka XX. stoljeća, prizore iz svakodnevnoga života, ratne i poratne događaje te fotografije kulturnih i društvenih udruga, što zborniku daje i slikovni pregled kulturnoga razvoja Hercegovine te društvenih i životnih prilika u različitim razdobljima. Slikovne priloge br. 1 i 3 donosi Ivica Lučić. Prvim su prilogom predstavljani Mostar, Ljubuški i drugi hercegovački gradovi u razdoblju od 1880. do 1980., a trećim, koje je snimio nepoznati austro-ugarski časnik, različite prigode, objekti, ljudi u polju duhana, na ulici. Slikovne priloge br. 2 i 4 priredio je Mario Jareb. Prilog br. 2 predstavlja ilustrirani književni polumjesečnik *Nada*, koji je izlazio u Sarajevu od 1895. do 1903., dok četvrti prilog predstavlja ilustrirani list *Svijet*, koji je izlazio od 1926. do 1939. u Zagrebu. U posljednjem, petome slikovnom bloku prikazani su zemljovid i Bosne i Hercegovine od 1876. godine pa nadalje.

Zbornik završava završnom riječi urednika Ivica Lučića, fotografijama sa znanstvenoga skupa te kazalom osobnih imena.

Zbornik *Hum i Hercegovina kroz povijest* važan je prilog boljemu poznavanju bogate kulturno-povijesne baštine Huma i Hercegovine. Riječ je o zanimljivoj i vrijednoj djelu koje će istraživačima i onima koji

će to istom postati biti nezaobilazan putokaz u novim istraživanjima i rasvjetljavanju u historiografiji pomalo zanemarene prošlosti Hercegovine i Hercegovaca. Nadati se da će se na jednome od sljedećih znanstvenih skupova o Hercegovini obraditi i ona područja i događaji za koja smo u ovome izdanju ostali zakinuti.

DIJANA PINJUH